

توسعه‌ی شناختی و روانی - حرکتی رفتار اخلاقی در ورزش قهرمانی کشور

دکتر حمید فروغی پور^۱، دکتر رضا صابونچی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد

زهرا پاک طینت

کارشناس ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی

چکیده

تحقیق حاضر تلاشی در جهت توسعه‌ی شناختی و روانی-حرکتی رفتار اخلاقی و شناسایی مولفه‌های موثر بر آن‌ها در ورزش قهرمانی کشور است. روش تحقیق توصیفی و علی-مقایسه‌ای و از نظر هدف کاربردی است. تعداد ۱۰۲ پرسشنامه از ۲۲۷ نفر کارکنان ستادی سازمان تربیت بدنی و کمیته‌ی ملی المپیک مستقر در تهران با مدرک حداقل کارشناسی براساس جدول کوهن جمع آوری شد. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته به روش دلفی دارای ۳۱ سوال بر اساس مقیاس پنج ارزش لیکرت است. روایی پرسشنامه به شکل صوری تایید و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۹۱ محاسبه گردید. از آزمون فریدمن و من ویتنی یو برای تحلیل داده‌ها استفاده شد. بر اساس یافته‌های تحقیق، حوزه‌ی روانی - حرکتی به طور معنی داری نسبت به حوزه‌ی شناختی بر توسعه‌ی رفتار اخلاقی ورزشکاران مؤثرتر است. همچنین آشنا کردن قهرمانان به نتایج خوب رفتار اخلاقی، تبلیغ از طریق مطبوعات و رسانه‌ها، حضور روان شناس در کنار تیم‌های ورزشی و فرآیند عادلانه انتخاب بازیکنان تیم‌های ملی در اولویت مؤلفه‌های شناختی و روانی-حرکتی قرار دارند.

کلمات کلیدی: اخلاق ورزشی، حوزه شناختی، حوزه روانی-حرکتی

^۱ foroghipoor@yahoo.com

مقدمه

انسان به طور فطری به ارزش‌های اخلاقی گرایش دارد و زندگی ایجاب می‌کند تا بایدهای اخلاقی مبتنی بر اعتقادات و ضوابط اجتماعی را انجام دهد و از نبایدها اجتناب نماید. ورزش به عنوان یکی از پدیده‌های مؤثر در ساخت فرهنگ و اخلاق جامعه می‌تواند، نقشی کار ساز در بالندگی جوانان، الگو سازی و تفاخر ملی ایفا نماید. کارکردهای اخلاقی رفتارهای ورزشی همیشه محل تامل بوده است. لیکن میل به موفقیت در ورزش‌های قهرمانی، باعث ایجاد چالشی در این زمینه شده است. حاکمیت دیدگاه‌هایی با رویکرد نتیجه گرایی، عقد قراردادهای کلان، رقابت باشگاه‌ها در جذب بازیکنان شاخص از نظر فنی بدون توجه به قابلیت‌های اخلاقی آنها، بهره برداری از ورزش به عنوان یک صنعت و تبلیغات تجاری و لذا دور شدن بازیکنان شاخص و قهرمانان از اخلاق و معنویت منجر به شکل گیری نوع جدیدی از ورزشکاران بی‌توجه به اخلاق شده است.

الیوت (۱۹۹۹) بیان کرد که هر چند بازی‌ها و رقابت‌های بین المللی نمادی از تجمع ارزش‌های اجتماعی و خلاقیت است، لیکن محرک‌های مالی، انتظارات عمومی و پیروزی طلبی در عمل باعث شده است که بسیاری از ورزشکاران در سطح قهرمانی به سلامتی خود و اصول اخلاقی پایبندی نشان ندهند. بروز ناهنجاری‌هایی چون نقص مقررات بازی، بی حرمتی به بازیکن حریف، اعتراضات بی ادبانه به داور، خشونت در هنگام باخت و برد گرایی به هر قیمت، پدیده‌ی ورزش قهرمانی را با رذایل اخلاقی هم‌نشین کرده است، تا جایی که برخی دست اندرکاران ورزش کشور از وضعیت موجود نگران هستند (سیار، ۱۳۸۱). تحقیق استیونز (۱۹۹۷) نشان داد ورزشکارانی که تحت تاثیر پیروزی گرایی و سودجویی قرار دارند، برای کسب منفعت به هر عمل درست یا نادرستی دست می‌زنند تا به هدف خود برسند. این یافته‌ها در تقابل با نگرش‌هایی است که اخلاق گرایی را با نفس ورزشکار بودن همراه می‌دانند. چنانکه طالبیان‌نیا (۱۳۸۳) رعایت اخلاق را لازمه‌ی الگو بودن ورزشکاران می‌داند و راه‌هایی چون تشویق ورزشکاران برتر اخلاق و اشاعه‌ی اخلاق جوانمردانه را پیشنهاد می‌نماید. برخی تحقیقات دیگر اشاره می‌کنند، ورزشکاران در برخی زمینه‌ها از غیر ورزشکاران نیز وضعیت منفی تری دارند، چنانکه خبیری (۱۳۸۳) به این نتیجه دست یافت که غیر ورزشکاران در زمینه‌ی اخلاق بر اساس اصول جهانی از ورزشکاران نگرش مثبت تری دارند.

از دیدگاه روان شناختی، رفتار اخلاقی لازمه‌ی تربیت شخصیت فرد است و از دیدگاه اجتماعی، رفتار اخلاقی با رویکرد وظیفه گرایی بررسی می‌شود. ادوین ساترلند (۱۹۸۵) انحراف اخلاقی در حیطه‌ی ورزش قهرمانی را تحت تاثیر شبکه‌ی ارتباطات اجتماعی می‌داند که ناشی از یادگیری اجتماعی، تشویق و ترغیب دوستان، مربیان و غیره است. ورزش قهرمانی به دلیل مراحل خاص آن مانند انتخابی و رقابت و مسابقه و... با حساسیت‌ها، هیجان‌ها، اضطراب و فشارهای روانی زیادی همراه است که می‌تواند عامل بروز

ناهنجاری رفتاری گردد. تعارض انتظارات نیز می‌تواند عامل دیگری برای ایجاد مشکلات باشد. ورزشکار در محیط داخلی با رفتارهای متفاوت مدیر، مربی، سرپرست و بازیکن هم بازی رو به روست و در محیط خارجی نیز با انتقادات مدیران مالی، تماشاگران، هواداران و مطبوعات که انتظارات متضادی دارند، مواجه است. اشنایدر (۱۹۹۹) معتقد است بسیاری از مشکلات اخلاقی هنگامی پیش می‌آید که ورزشکار می‌خواهد شکلی از خوب بودن در ورزش را نشان دهد، ولی از او خواسته می‌شود به جای اینکه رفتار پسندیده‌ای از خود بروز دهد، فقط عملکرد فنی خوبی داشته باشد. علاوه بر این‌ها، روند تجاری سازی ورزش نیز آن را از اصول شایسته سالاری و رعایت اخلاق منحرف کرده است، چرا که به جنبه‌های تجاری اهمیت بیشتری می‌دهد و مدیران، مربیان و ورزشکاران موظف می‌شوند در جهت ارضای خاطر مصرف کنندگان، تماشاگران و صاحبان باشگاه‌ها، همچون بردگان تلاش کنند و ویژگی ساختاری یک مسابقه‌ی ورزشی را طوری تغییر دهند که به صورت کالای مصرفی مورد سفارش بازار در آید. بر اساس آنچه بیان شد، تحقیق حاضر تلاشی در جهت توسعه‌ی شناختی و روانی-حرکتی رفتار اخلاقی و شناسایی مولفه‌های موثر بر آن در ورزش قهرمانی کشور است.

روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی و علی-مقایسه‌ای و از نظر هدف کاربردی است و طی آن نخست متغیرهای تحقیق مورد شناسایی قرار می‌گیرند و سپس توصیف می‌شوند. جامعه‌ی آماری شامل ۲۲۷ نفر کارکنان ستادی سازمان تربیت بدنی و کمیته‌ی ملی المپیک مستقر در تهران با مدرک حداقل کارشناسی است، که براساس جدول کوهن تعداد ۱۴۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند و نهایتاً ۱۰۲ پرسشنامه جمع‌آوری گردید. ضمن بررسی ادبیات تحقیق معلوم گردید ابزار خاصی جهت بررسی رفتار اخلاقی وجود ندارد. لذا بر اساس ادبیات نظری و دیدگاه‌های مربیان و دست‌اندرکاران ورزش پرسشنامه‌ای طراحی و سپس به روش دلفی با استفاده از نظرات متخصصان و اعمال دیدگاه‌های آنان پرسشنامه‌ی نهایی با ۳۱ سوال تدوین شد. روایی پرسشنامه به شکل صوری و توسط ۶ نفر از متخصصان تربیت بدنی تایید شد. جهت تعیین پایایی، پرسشنامه توسط ۱۲ نفر از اعضای جامعه تکمیل گردید و ضریب پایایی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۹۱ محاسبه گردید. برای افزایش پایایی درونی مرحله جمع‌آوری اطلاعات در زمان کوتاهی انجام شد و نمره دهی بر اساس مقیاس پنج ارزشی لیکرت صورت گرفت. جهت تعیین اولویت بندی مؤلفه‌های هر یک از عوامل شناختی و روانی-حرکتی، از آزمون فریدمن استفاده شد و جهت بررسی تفاوت بین دو دسته عوامل شناختی و روانی-حرکتی از آزمون یو من ویتنی استفاده گردید.

یافته‌های تحقیق

در جدول (۱) مشاهده می‌شود، بین مؤلفه‌های مختلف توسعه‌ی شناختی رفتار اخلاقی از دیدگاه آزمودنی‌ها تفاوت معنی داری وجود دارد ($P=0/0001$). در این بین مؤلفه‌های آشنا کردن قهرمانان به نتایج خوب رفتار اخلاقی اولویت اول و سپس به ترتیب بکارگیری مطبوعات و رسانه‌ها و برگزاری همایش‌های تخصصی در زمینه رفتار اخلاقی در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۱: نتایج مربوط به آزمون فریدمن در مورد مؤلفه‌های شناختی

مؤلفه‌های شناختی	مجموع رتبه‌ها	میانگین و انحراف استاندارد
آشنا کردن قهرمانان به نتایج رفتارهای اخلاقی	۸۱۴	۴/۰۷±۰/۷۱
تبلیغ از طریق مطبوعات و رسانه‌ها	۷۳۱	۳/۸۷±۰/۷۷
برگزاری همایش‌های علمی و تخصصی	۷۲۷	۳/۸۴±۰/۸۴
کنجاندن درس اخلاق در دوره‌های مربیگری و داوری	۷۰۵	۳/۷۹±۰/۸۲
عبرت دادن از عواقب بد رفتارهای بد اخلاقی	۶۴۳	۳/۶۰±۰/۷۹
تدوین مرام‌نامه (منشور) اخلاقی	۶۳۶	۳/۶۰±۰/۸۰
یادآوری خصایل پهلوانان گذشته	۵۸۱	۳/۴۵±۰/۸۲
تهیه فیلم و بروشور و تندیس از پهلوانان گذشته	۵۳۲	۳/۲۵±۱/۰۲
حضور قهرمانان در مجالس گرامی‌داشت ائمه(ع)	۴۷۳	۳/۱۱±۰/۸۷
احیای سوگندهای اخلاقی	۴۰۹	۲/۹۴±۰/۸۹
تشکیل هیئت‌های حسینی و بی‌بی قهرمانان تیم ملی	۳۴۷	۲/۶۴±۱/۰۰
خی دو فریدمن		۲۳۷/۰۹
سطح معنی داری		۰/۰۰۰۱

در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بین مؤلفه‌های مختلف توسعه‌ی روانی- حرکتی رفتار اخلاقی از دیدگاه آزمودنی‌ها تفاوت معنی داری وجود دارد ($P=0/0001$). برای توسعه روانی - حرکتی رفتار اخلاقی نیز، مولفه‌ی حضور روان شناس ورزشی در کنار تیم در اولویت اول، ایجاد فرآیند صحیح و عادلانه در روش‌های جذب بازیکنان به تیم ملی و رفتار درست و منطقی سرمربی، مدیران و سرپرستان در اولویت‌های بعدی دارند.

جدول ۲: نتایج مربوط به آزمون فریدمن در مورد مؤلفه‌های روانی-حرکتی

مؤلفه‌های روانی-حرکتی	مجموع رتبه‌ها	میانگین وانحراف استاندارد
حضور روانشناس در کنار تیم	۱۵۱۹	۴/۴۳±۰/۶۷
فرآیند عادلانه انتخاب بازیکنان تیم‌های ملی	۱۴۳۴	۴/۳۱±۰/۶۴
رفتار مناسب مربیان، مدیران و ...	۱۴۰۹	۴/۲۶±۰/۶۴
ترویج بازی جوانمردانه	۱۳۶۹	۴/۱۵±۰/۷۷
تعیین ملاک انتخاب و اعطای جوایز به بازیکن و تیم اخلاق	۱۳۴۴/۵	۴/۱۴±۰/۷۶
ترویج شعائر دینی (توکل، اخلاص و...)	۱۲۸۵	۴/۰۶±۰/۸۸
ترویج خودارزیابی در قهرمانان	۱۲۷۸/۵	۴/۰۴±۰/۸۰
استفاده از متخصصین دانشگاهی در امور اجرایی ورزش	۱۲۷۷/۵	۴/۰۳±۰/۶۸
جلوگیری از تنظیم قراردادهای غیر متعارف	۱۲۰۶/۵	۳/۹۲±۰/۹۱
اعطای تسهیلات برای ارتقاء تحصیلات قهرمانان	۱۱۹۰/۵	۳/۸۰±۱/۰۳
معرفی الگوهای فردی و اخلاقی	۱۰۸۰/۵	۳/۷۳±۰/۸۰
کاهش توجه به بردگرایی محض	۹۷۷/۵	۳/۵۶±۰/۹۲
فراهم نمودن زمینه همیاری قهرمانان در امور خیریه	۸۵۶/۵	۳/۴۱±۰/۸۷
مزین نمودن اماکن ورزشی به آموزه‌های دینی	۸۰۴/۵	۳/۳۴±۰/۷۹
الگو سازی اسطوره‌های میهنی و مذهبی	۷۹۰/۵	۳/۳۰±۰/۷۹
اعزام قهرمانان به اماکن مذهبی	۷۷۲/۵	۳/۲۴±۰/۹۴
برگزاری همایش‌های علمی در مورد اخلاق	۷۰۹/۵	۳/۱۴±۰/۸۲
برنامه بازدید از بناهای حماسی کشور	۶۶۹	۳/۰۴±۰/۹۵
برنامه شرکت در مراسم مذهبی	۶۱۵/۵	۲/۹۱±۱/۰۲
حضور مدرسان اخلاق در باشگاه‌ها و اردوهای ورزشی	۴۱۰	۲/۵۲±۰/۸۲
خی دو فرید من	۶۶۷/۵۲	
سطح معنی داری	۰/۰۰۰۱	

در جدول (۳) مشاهده می‌شود، بین مؤلفه‌های شناختی با روانی - حرکتی تفاوت معنی داری وجود دارد ($P=0/0001$). و حوزه‌ی روانی - حرکتی به طور معنی داری نسبت به حوزه‌ی شناختی بر توسعه‌ی رفتار اخلاقی ورزشکاران مؤثرتر است.

جدول ۳: نتایج مربوط به آزمون یو من ویتنی

مؤلفه‌ها	مجموع رتبه‌ها	میانگین وانحراف استاندارد
مؤلفه‌های شناختی	۸۵۳۳/۵	۲/۵۲±۰/۸۲
مؤلفه‌های روانی-حرکتی	۱۱۵۶۶/۵	۲/۵۲±۰/۸۲
Z یو من ویتنی	۳/۷۰۸	
سطح معنی داری	۰/۰۰۰۱	

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد که در حوزه‌ی شناختی، آشنا کردن قهرمانان به نتایج خوب رفتارهای اخلاقی، استفاده از مطبوعات و رسانه‌ها در توسعه‌ی رفتار اخلاقی و برگزاری همایش‌های تخصصی مربوط، بیشترین اولویت را دارند. در مورد مطبوعات کاشف (۱۳۷۳) طی تحقیق خود بیان کرد رسانه‌های در رشد رفتار اخلاقی ورزشکاران نقش مؤثری ایفا می‌کنند، لیکن امروزه تاکید ورزشکاران بر پیروزی به هر شکل ممکن، نشان می‌دهد که رسانه‌ها در ایفای این نقش چندان موفق نبوده‌اند. خبیری (۱۳۸۳) نیز طی تحقیق خود مساله‌ی بازخورد دادن نتایج رفتارهای خوب ورزشکاران را مورد تاکید قرار می‌دهد و باقری (۱۳۷۷) به اهمیت برگزاری همایش‌های تخصصی رفتار اخلاقی اشاره می‌نماید. در حوزه‌ی روانی - حرکتی مؤلفه‌های حضور روان شناس ورزشی در کنار تیم، ایجاد فرایند عادلانه در جذب بازیکنان به تیم ملی و رفتار درست و منطقی مربیان و مدیران ورزشی، بیشترین اولویت را داشتند. ملا محمد (۱۳۷۹) بیان کرد که استفاده از روان شناس در کنار تیم‌های ورزشی تنوع شیوه‌های برخورد با ورزشکاران را میسر می‌کند و می‌تواند روند موفقیت و توسعه‌ی رفتارهای ارزشمند را تسهیل کند. فرهادی (۱۳۷۷) نیز اعلام کرد در ورزش قهرمانی انتظار این است که ورزشکار پیروزی بدست آورد. این موضوع ممکن است انتظار رفتار رضایت بخش از ورزشکار را بی اهمیت نماید، لذا در فرآیند جذب بازیکنان تیم ملی باید با نگرش صحیح و عاقلانه اقدام نمود. مؤلفه‌ی رفتار منطقی و درست مربیان و مدیران نیز با نتایج مطالعه‌ی باقری (۱۳۷۷) مطابقت دارد. وی بیان می‌کند که تجسم یافتن ارزش‌ها و قواعد اخلاقی در رفتار والدین و مربیان بیشترین نمود را دارد. سایر نتایج تحقیق نشان داد که تاثیر مؤلفه‌های روانی - حرکتی نسبت به مؤلفه‌های

شناختی به طور معنی داری بیشتر است. که باز هم با نتایج مطالعه‌ی باقری (۱۳۷۷) هم خوانی دارد. به نظر می‌رسد برای شکل‌گیری رفتار اخلاقی، زمینه‌های عینی و عملکرد واقعی نسبت به زمینه‌های شناختی و ذهنی اثرات عمیق‌تری داشته باشند. لذا بهتر است با اعمال رفتارهای عینی مانند گزینش مربیان با رفتارهای خوب و منطقی و استخدام روان‌شناس ورزشی و عینی کردن نتایج رفتارهای خوب ورزشکاران، اقدام به نهادینه کردن رفتارهای اخلاقی ورزشکاران شود.

نتیجه‌گیری کلی:

براساس یافته‌های بدست آمده بهتر است، رفتار درست و منطقی مربیان و مدیران با ورزشکاران یکی از ملاک‌های انتخاب آنان باشد و از روان‌شناس ورزشی بهره گرفته شود تا با ایجاد تنوع در شیوه‌ی برخورد با ورزشکاران ضمن در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی، رفتار اخلاقی در آنان تقویت شود. همچنین فرآیند جذب بازیکنان به تیم‌های ملی و منتخب عادلانه باشد و سعی شود پیامدهای خوب رفتار اخلاقی ورزشکاران معرفی و به همگی آنان بازخورد داده شود. تا شاهد رونق بیشتر ارزش‌های اخلاقی در حیطه‌ی ورزش قهرمانی باشیم.

منابع

- ۱- باقری، خ. (۱۳۷۷). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. چاپ چهارم. انتشارات مدرسه.
- ۲- خبیری، م. (۱۳۸۳). بررسی تفاوت رعایت تر از این اخلاقی بین بانوان ورزشکار غیر ورزشکار- حرکت. شماره ۱۳.
- ۳- سیار، پ. (۱۳۸۱). ضوابط اخلاقی از دیدگاه رادرن. اولین سمینار اخلاق در ورزش.
- ۴- طالبان‌نیا، ج. (۱۳۸۳). روش‌های توسعه‌ی رفتار اخلاقی در ورزش از دیدگاه کمیون اخلاقی ورزشی، کمیته‌ی المپیک جلد ۱۰۱.
- ۵- ملامحمد، م. (۱۳۷۹). کلیدهای تربیت ورزش در کلام علی(ع). انتشارات سازمان تربیت بدنی.

6-Eliot, h (1999). Ethics symposium medical ethics. Australian Olympic committee. Sydney.

7-schneider, a (1999). The zoc world congress on sport science with the Annual conference of science medicine sport. canaille.

8-stivens, t (1997) Ethical behavior in spot man ship needs & some solutions. University of lees.